

УДК 722.51:[502.17+504.61]
DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v040.2023.20>

П. Е. Хрімлі

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1028-3142>

аспірант кафедри філософії, соціології та політології

Київського національного торговельно-економічного університету

СЕМАНТИКА ХРИСТОЛОГІЧНИХ ПОСЛАНЬ ПАТРІАРХА ВАРФОЛОМІЯ В СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ КОНСТАНТИНОПОЛЬСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

Постановка проблеми та актуальність теми. Апостольська місіонерська діяльність Константинопольського Патріархату, яка обумовлена внутрішньою природою східної християнської традиції, виконала своє призначення як Кириархальна Церква Мати (Μητρόс Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως), щодо українського православ'я, здійснивши хрещення слов'ян на територіях сучасної України. Надання автокефального статусу Православної Церкви України у січні 2019 року Патріархом Варфоломієм та Священним Синодом Вселенського Патріархату Константинополя, діяльність Патріарха щодо припинення російської воєнної агресії проти України, чималі зусилля Його Святості Патріарха Варфоломія щодо привернення уваги людства до екологічних проблем та порятунку навколишнього середовища – все це викликає зростання інтересу до сучасного дискурсу Вселенського Патріархату, зокрема до христологічних Послань Патріарха. Його Святість Патріарх Варфоломій, 232-й Патріарх Константинопольського Патріархату, в своїх христологічних посланнях, спираючись на традиційну доктрину Вселенського Православ'я, свій авторитет як предстоятеля Константинопольської Кафедри та свій особистий релігійний досвід християнина, надає сучасній церковній традиції нового теологічного та філософського виміру. Цей вимір розуміється як «присутність Православ'я у сучасному світі» («παρουσία της Ορθοδοξίας μέσα στο σύγχρονο κόσμο»): отримання людиною есхатологічного спасіння можливо з умов зміни парадигми – пасивне очікування спасіння в умовах сучасного світу визнається недостатнім. Активна творча діяльність людини, яка розуміється як нове со-творіння («καινή κτίσις»), діяльність людини з порятунку навколишнього середовища як творіння Божого – все це є необхідним компонентом, який створює можливість спасіння самої людини в есхатологічному вимірі, та водночас, в реальному перебігу часу, створюючи умови для покращення якості та збільшення тривалості життя. Все це робить тексти христологічних послань Патріарха унікальними та вартими уваги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Філософська та теологічна рефлексія Патрі-

арха щодо віровчення та догматичної традиції, екологічних проблем та екологію людини [1], шляхи рішення екологічної кризи відображаються в його чисельних посланнях, зокрема, христологічних посланнях, а також у христологічних посланнях з приводу російської воєнної агресії в Україні [2]. Дослідження, присвячені діяльності патріарха Варфоломія, його погляди на сучасну догматичну традицію, на роль православної церкви у сучасному світі, діяльність в напрямку рішення екологічних проблем людства, виконували Марос А. [Maros], (2017) [3], Хрисавгис І. [Χρυσανγής Ι] (2018) [4], Васіліадіс П. [Βασιλειάδης] (2015), (2022) [5], та інші.

Мета та завдання. Христологічні послання Предстоятеля Вселенської Кафедри значним чином відображають сучасний теологічний, екуменічний та екологічний дискурс Константинопольської Кафедри, який формулює сучасну точку зору та позицію грецького канонічного церковного простору («Ελληνορθόδοξη Εκκλησία»), щодо викликів сьогодення. З цього погляду здається цікавим дослідити семантику христологічних послань Патріарха Варфоломія, які відображають рефлексію Патріарха щодо сучасного стану грецької православної традиції, яка все більш набуває екологічного та екуменічного виміру. Отже, метою цієї статті є визначення загальних елементів в семантичній структурі послань. Завданнями статті є визначення ролі патріарших послань в грецькій церковній традиції; дослідження теологічної риторики Патріарха, яка складає значну частину христологічних послань; дослідження нерелігійного компонента послань – специфічного елліністичного підґрунтя, яке розуміється як етос; дослідження новітніх елементів в теологічній та філософській рефлексії Патріарха Варфоломія, які надають розширення меж фундаментальних дефініцій, притаманних грецькій церковній традиції.

Виклад основного матеріалу. Послання як письмова фіксація релігійного досвіду мають онтологічний вимір та вищу ступінь авторитетності з самого початку виникнення християнства. Сутність релігійних послань відбиває природу Божественного Одкровення, мета і зміст якого є пред-

метою християнської віри та практики. Феномен Божественного Одкровення завжди вказує на християнство як на надприродну релігію, тобто релігію, яка була отримана надприродним чином, шляхом Саморозкриття Бога людям [6, с. 86]. Природа Божественного Одкровення розуміється як ініціативна дія Бога по відношенню до людства, яка має строгу семантичну структуру: джерело – інформація – адресат [6, с. 67-68], де *джерелом* (адресантом послання) є Бог, який розкриває Себе; *інформація*, тобто умови, дотримання яких приводить до есхатологічного спасіння, *адресат* – це людство, яке призначене Богом до спасіння. В християнській традиції письмова фіксація релігійного досвіду в посланнях була домінуючою: на відміну від іудаїзму, християнство не розумілося як національне релігійне та культурне надбання, яке повинно формуватися століттями. Майже миттєве розповсюдження християнства на різних територіях серед різних народів вимагало універсалізму, завдяки якому церковна традиція формувалася виключно через текст. Таким чином, релігійне послання в християнській традиції це отриманий, текстуально зафіксований та переданий досвід Божественного Одкровення, який формує фундамент церковної традиції – віру та практику церкви. Християнська традиція послань починається з виникнення апостольських текстів, які визнаються як унікальний досвід безпосередніх свідків проповіді та спокутної жертви Христа. Це безпосереднє свідчення визнається церквою як критерій канонічності тексту, який надає можливість включення апостольських послань до тексту Святого Письма.

Із закінченням апостольської місії розповсюдження Євангелії та становлення перших помісних церков, настає ера збереження традиції та церкви через діяльність єпископів, які розуміються як спадкоємці апостольського статусу. Така ж сама апостольська спадкоємність зберігається і при написанні єпископських, а згодом, і патріарших послань: семантична структура послання постає незмінною і відтворюється вже як традиційна. Та одночасно, спостерігається відмінність єпископських послань від апостольських за ступенем авторитетності та часом написання: апостольські послання належать до канонічного корпусу Святого Письма як частини Одкровення, а патріарші послання є частиною Священного Передання церкви як другої частини Одкровення, тобто також являються носіями Одкровення. Якщо канонічний корпус апостольських послань є зафіксованим і не підлягає модифікації, починаючи з другого віку, тобто не може бути збільшений [6, с. 52], то ієрарх церкви створює свої послання регулярно, протягом церковного року, як відповідь церкви на виклики сучасності. За своєю природою, церковна традиція завжди є христо-

центричною, тому найголовніші послання предстоятеля церкви присвячені центральним подіям літургічного церковного року з точки зору можливості спасіння – Різду та Воскресінню Христа.

Специфічність та унікальність традиції патріарших послань Константинопольської Кафедри обумовлюється кількома факторами, серед домінуючих факторів можна визнати лінгвістичний компонент. Сучасна лінгвокультурологія визначає мову як «структурний вузол розгалуженої системи свідомості» [7, с. 62], де мова одночасно обумовлює і реалізує ментальність як властивість свідомості. Семантика канонічних апостольських послань, написаних грецьким койне II століття, містить також і грецький культурний субстрат – елліністичну письмову культуру, яка обумовлена грецькою ментальністю та історичним контекстом часу в якому створювалися ці тексти. Цей феномен створив та демонструє специфічну системність мислення, властиву для апостольських, та також і для патріарших послань Константинопольської Кафедри, в яких, згідно традиції, використовується церковна традиція грецького койне. Дотримуючись спадкоємності з апостольськими посланнями, патріарші послання Константинопольського Патріархату також зберігають елліністичний субстрат у вигляді класичного візантійського епістолярного стилю, який з часом набуває стандарту катаревуси, формуючи строгу канонічність та стандартизованість тексту [8, с. 40]. Кафаревуса («καθαρεύουσα») це консервативний, літературний різновид грецького койне, так звана «висока та чиста мова», яка виключає будь-які запозичення з турецької мови – туркізми були замінені на слова, що були взяті з давньогрецької мови. Громіздкі в порівнянні з грецькою димотикою, граматичні конструкції кафаревуси [9, с. 8] в деяких випадках зберігають ритм гексаметру та елементи панегірика у стилі, що також є притаманним й для апостольських послань. Все це має виняткове теологічне значення: збереження апостольського лінгвістичного компонента в посланнях створює загальний хронотоп [10, с. 50], що надає патріаршій посланням Константинопольської Кафедри онтологічного виміру тимчасової та просторової цілісності. Збереження та використання Константинопольською Кафедрою, що знаходиться на своїй історичній території, але в межах ісламської держави, грецької мови високого стилю, яка формувалася протягом тисячоліть та використання цієї як мови Нового Завіту та мови нації – все це вказує на стійкість православної віри, та набуває характер патріотизму, вказує на незламність грецького народу навіть в умовах ісламського оточення.

Автором христологічних послань Константинопольської Кафедри останніх тридцяти років є 232-й Предстоятель Константинопольського

Патріархату, Його Святість Патріарх Варфоломій. Зберігаючи спадкоємність з апостольською традицією послань, а також із традицією послань попередніх патріархів, христологічні послання Патріарха Варфоломія мають ряд характерних особливостей, серед яких важливішим визнається наявність подвійного компоненту в семантиці послання. Цей подвійний компонент обумовлюється присутністю теологічного елементу (христологічної теми), та, водночас, і філософської риторики, яка визнається автором послань як етос (τό «ἦθος»).

Теологічний елемент складає значну частину патріаршого послання, його основною темою є христологічні церковні свята: Різдво Христове та Великдень. Ця частина встановлює теологічний вимір послання, автор надає свою христологічну рефлексію, спираючись на контекст попереднього Одкровення, теологічна рефлексія Патріарха відбувається на тлі історичного та культурного підґрунтя, в контексті порівняння християнства з іншими релігіями та найбільш знаними філософськими течіями, які вплинули на формування сучасного світогляду, як наприклад, твори Фрідріха Ніцше: «Σκυθρωπή εἶχεν ἀκούσει κάλοισιν ἡμέραν τοῦ Ἰοῦ αἰῶνος ἢ ἀνθρωπότης ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ τραγικοῦ φιλοσόφου ὅτι: «ὁ Θεὸς εἶναι νεκρός! Τὸν σκοτώσαμε... Ἐμεῖς ὅλοι εἶμαστε οἱ φονιάδες του... ὁ Θεὸς θὰ μείνῃ νεκρός!» («В 19 столітті людство почуло похмуро з уст трагічного філософа, що «Бог вмер! Ми Його вбили. Ми всі Його вбивці. Бог залишиться мертвим!») (Пасха 2009) [11].

Теологічна риторика послань набуває своєї дефініції також за рахунок використання автором посилань на інші тексти, які складають зміст Священного Писання та Священного Передання, і це є невід'ємним семантичним компонентом в теології послань Патріарха Варфоломія. Посилання на давні тексти є давньою візантійською традицією, яка використовувала цей прийом з метою збереження давніх літературних творів, та придання тексту найбільшої авторитетності, яка притаманна давнім джерелам «μίμησις» [12, с. 101]. Дотримуючись традиції, Патріарх згадує тексти Св. Передання: «μετὰ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου: «Ποῦ σοῦ, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σοῦ, Ἄδη, τὸ νῆκος;» («згідно святителю Іоанну Златоусту: «Смерть, де твоє жало? Пекло, де твоя перемога?») (Пасха, 2014) [13]. В різдвяних посланнях автор традиційно використовує посилання на старозаповітні пророцтва про народження Дитини: «Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν!» (Нс. 9:5) («Бо Немовля народилося нам – Сина дано нам») (Ис. 9:5) (Різдво, 2013) [14]. Також актуальним для різдвяних послань є посилання на тексти псалмів: «Διότι, ὡς λέγει ὁ Προφῆταναξ Δαυὶδ, ὁ ἐπόπτης τῶν καρδιῶν μας ἀνωθεν Θεός “καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην οὐκ ἐξουδενώσει” (Ψαλμ. Ν', 19) («Бо,

як пророк Давид говорить: Бог наш, який керує нашими серцями з небес, «не буде зневажати скорботних і смиренних серцями») (Пс. 50:19) (Різдво, 2013) [14]. Але найчастіше автор послань згадує тексти Нового Заповіту – Євангелія та Послання Апостолів. Тексти Євангелій згадуються відповідно сенсу теологічної рефлексії Патріарха, тому спостерігається більш рівномірний розподіл посилань на всі чотири Євангелія. Що до посилань з текстів послань апостолів, то частіше згадуються послання Апостола Павла, тим самим спостерігається певна спадкоємність текстів Апостола Павла та Патріарха Варфоломія. Ділячись своїм баченням, Патріарх порівнює свій релігійний досвід із релігійним досвідом апостола Павла, вбачаючи їх ідентичність: «μέχρις οὗ φθάσει νὰ λέγη μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός» («коли можна буде сказати разом з Апостолом Павлом: «Вже не я живу, але живе в мені Христос»)» (Гал. 2:20), (Пасха, 2009) [11].

Автор послань, роздумуючи про великі христологічні події, ділиться своїм особистим релігійним досвідом, який залучає не лише логіку мислення, яка формує контент теологічної рефлексії, але також й людські почуття. Головні почуття, про які говорить автор, описуючи свій релігійний досвід, це здивування та радість. Про саме ці почуття, говорили, та саме їх описували апостоли, переживаючи свою першу зустріч із Воскреслим Христом: «ἐτι δε ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καὶ θαυμάζόντων εἶπεν αὐτοῖς» («А як вони з радістю не йняли йому ще віри й дивувались») (Лука, 24:41) [15]. Автор, продовжуючи традицію спадкоємності з канонічними новозавітними текстами, також описує двоїстість переживання свого релігійного досвіду, який одночасно вміщує радість Різдва і гіркоту драми секулярного світу: «Παρακολουθοῦμεν ἐκκληκτοὶ τὸ ἐπαναλαμβανόμενον συνεχῶς «δράμα τῆς Βηθλεέμ». Διότι περὶ δράματος πρόκειται καὶ ὄχι περὶ χαρμοσύνου γεγονότος, ἐφ' ὅσον ἀγνωεῖται ὁ σπαραγνόμενος ἐν φάτνῃ τῇ οὐσία ἀφανῆς Θεάνθρωπος, καὶ τὸ δημιούργημα του, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντιμετωπίζεται ὡς εἰκὼν τοῦ Θεοῦ» («З подивом ми наслідуюмо «Віфлеємську драму», де йдеться про драму, а не лише про радісну подію, оскільки (світ) не розпізнав Сина і Слово Боже в яслах і пеленах, і не бачить у творинні Його – в людині, «образ Божий» (Різдво 2014) [16].

Патріарх бачить у літургійній події Воскресіння Христа факт людської історії, причетність до якої викликає радість, бо сама ця історія є реальною: «Н ἀνάστασις διαποτίζει τὴν ὑπαρξιν ἡμῶν καὶ πληροῖ χαρᾶς αὐτήν.» («Воскресіння пронизує все наше ество і наповнює нас радістю.») (Пасха 2014) [13]. Автор прямо вказує, що релігійний досвід, набутий ним за роки служіння, це квінтесенція літургійної реальності церкви. І лише через євхаристійне переживання Воскресіння

Христа, християнин може відчутти радість як релігійний досвід: «Ἐχομεν τὴν χαροποιὸν ἐμπειρίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἐνίκηθη ὁ θάνατος διὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. «Χαρᾶς τὰ πάντα πεπλήρωται, τῆς ἀναστάσεως τὴν πείραν εἰληφότα». Αὐτὴ ἡ πίστις καταυγάζει ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, συμπεκνοῦται δὲ ἐν τῇ Θεΐᾳ Εὐχαριστίᾳ.» («Ми володіємо радісним досвідом Церкви, що Христове воскресіння перемогло смерть. “Радістю наповнилось все новиною про Воскресіння”. Ця віра просвічує всі явища церковного життя та сконцентровується в Божественній Євхаристії») [13].

Наступним елементом, який складає подвійний компонент послань Патріарха, є етос, (τὸ «ἦθος»). Феномен етосу є невід’ємною частиною елліністичної ментальності, яка може бути зрозуміла як відчуття себе та своєї ідентичності в контексті перебігу часу та історії свого народу, спадкоємності подій, орієнтованість на релігійні та культурні цінності. В деяких посланнях етос є присутній через непряме згадування автора, через його роздуми та розміркування, але є послання, де Патріарх прямо вказує на цей феномен: «Τὸ παρεχόμενον, τὸ «ἦθος» αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας, ἢ ὅποια πρέπει νὰ βιωθῆ ἐνταῦθα χριστολογικῶς, πρὶν τελειωθῆ ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Βασιλείᾳ, εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ βιωματικὴ πεμπουσία τῆς «καινῆς κτίσεως»» («Змістом чи «етосом» такої свободи, яку тут слід пережити так, як належить Христу, перш ніж вона вдосконалиється в небесному Царстві, є любов, досвідчена квінтесенція «нового творіння». (Пасха, 2021) [17]. В цьому випадку автор розуміє етос як цінність християнської культури. В іншому випадку йдеться про суто теологічний, літургійний етос, ціннісний зміст Євхаристії: «Αὐτὴ ἡ σωτηριώδης ἐν Χριστῷ ἀνακαινίσις ἐνεργεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς δυναμικὴ προέκτασις τοῦ ἦθους τῆς Εὐχαριστίας ἐν τῷ κόσμῳ» («Церкв’явне оновлення у Христі усвідомлюється в Церкві як динамічне розширення євхаристичного етосу в світі») (Пасха, 2020) [18]. В контексті етосу автор послань висловлює своє ставлення до сучасного світу, до ситуації, в якій світ переживає великодні та різдвяні події. Головна тема «секулярного світу» пов’язана зі станом та долею людини. У посланнях часто згадується роль людини у світі, людська гідність та призначення. Для Патріарха цінність людського життя перевищує будь-яку цінність матеріального світу: «πιστεύομεν ὅτι τὸ δικάσιμα τῆς ζωῆς ἀνήκει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.» («ми вважаємо, що право на життя належить усім людям») (Пасха 2015) [19].

Темою етосу в посланнях є також і сучасна екологічна проблема людства. Згідно з думкою Патріарха, людина невіддільна від природи і є частиною створеного Богом світу; природа має досконале божественне авторство, і тому гідна захоплення своєю гармонійністю та красою. Автор поєднує

зусилля з порятунку навколишнього середовища із зусиллями з порятунку людської душі, привертаючи увагу християн до екологічних питань [1, с. 7]. Ця думка є фундаментальною в теології Патріарха та визначає його діяльність як релігійного і політичного діяча у його міжнародній діяльності із захисту екології та довкілля. Вселенський Патріарх Варфоломій був нагороджений премією ООН за заслуги у справі екології та отримав неофіційний титул «зеленого Патріарха»: («πράσινος Πατριάρχης») [20].

Етос в посланнях Патріарха також характеризується наявністю нерелігійного компонента. Як правило, автор послань згадує політичний, державний факт, суспільну подію сьогодення, які безпосередньо не пов’язані з релігією, або пов’язані у виняткових випадках, але які отримали гучний резонанс: світова економічна криза, природні катаклізми та техногенні катастрофи, екологічні проблеми та медична етика, пандемія коронавірусу, війна в Україні. Автор послань оцінює політичні події, апелюючи не так до судової справедливості, а лише з позиції моралі та релігійної етики. Візія Патріарха на виклики сьогодення може розумітися таким чином, що проблеми суспільства в сучасному світі становлять значну загрозу людському існуванню, не кажучи вже про щасливий перебіг життя. Водночас, Патріарх висловлює переконаність, що якість земного життя має значення і людина народжена для щастя: «ὅπως ὁ συγκαταβάς τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων Σωτὴρ χαρίζεται ὑμῖν ὑγίαιαν, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, προκοπὴν ἐν παντί ἔργῳ ἀγαθῷ, καὶ πᾶσαν ἀνωθεν εὐλογίαν, ἐν τῷ ἀνατέλλοντι νέφ’ ἔται καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις τῆς ζωῆς ὑμῶν.» («щоб Спаситель, що прийшов до людського роду, дав вам здоров’я, любов один до одного, допомогу в усіх добрих справах і всяке благословення в наступному Новому році і в усі дні вашого життя.») (Різдво 2020) [21]. Роблячи нерелігійні події елементом етосу в своїх посланнях, Патріарх тим самим демонструє свою стурбованість усіма проблемами сучасності, декларуючи, що можливість есхатологічного спасіння відбувається саме в цих умовах сучасного людського життя.

Висновки. Сучасне христологічне послання Предстоятеля Константинопольської Кафедри в православній церковній традиції – це традиційне відкрите письмове звернення Патріарха Варфоломія до православних християн і до всіх людей за строго визначеними нагодами та у зв’язку з актуальними подіями сьогодення. Якщо апостольські послання створювалися з метою формування і збереження церковної традиції в випадку загрози її втрати, то патріарші послання ставлять собі за мету збереження традиції, яка може бути втрачена з плином часу; важливою функцією христо-

логічних послань Константинопольської Кафедри є передавання церковної традиції наступним поколінням. Відповідаючи викликам часу, послання Патріарха Варфоломія, зберігаючи апостольську віру, доповнюють церковну традицію сучасним історичним, політичним і соціальним контентом.

Унікальність христологічних послань Патріарха Варфоломія становить його теологічна та філософська рефлексія, яка надає розширення меж фундаментальних дефініцій, притаманних грецької церковної традиції. Специфічність патріарших послань Константинопольської Кафедри обумовлюється лінгвістичним компонентом – використання мови кафаревуси як різновиду грецького койне, наявністю подвійного компоненту в семантиці послання. Цей подвійний компонент обумовлюється присутністю теологічного елементу та, водночас, і філософської риторики, яка визнається автором послань як етос. Теологічна риторика послань посилює свою авторитетність також за рахунок використання автором посилань на інші тексти, які складають зміст грецької церковної традиції. Феномен етосу як другий елемент подвійного компоненту розуміється як філософська рефлексія автора про перебіг часу та виклики сьогодення, які супроводжують спрямованість церкви на есхатологічне спасіння.

Дослідження семантичної структури тексту послань Патріарха Варфоломія може набути свого подальшого розвитку через розкриття взаємозв'язку та встановлення семантичної єдності елементів подвійної структури послань, яка їм притаманна.

Література

1. J. Chrysavgis (ed.), *On Earth as In Heaven: Ecological Vision and Initiatives of Ecumenical Patriarch Bartholomew*, (New York: Fordham University Press, 2012), pp. 7-8.
2. Τα Αναστάσιμα μηνύματα των Προκαθημένων της Ορθοδοξίας για το Πάσχα. URL: <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/ta-anastasima-minymata-ton-prokathimenon-tis-orthodoxias-gia-to-pascha-video/> (last accessed: 01.03.2023).
3. Maros A. *The Ecological Theology of the Ecumenical Patriarch Bartholomew*. URL: https://www.academia.edu/38664372/The_Ecological_Theology_of_the_Ecumenical_Patriarch_Bartholomew_I (дата звернення 01.03.2023).
4. Χρυσανγής Ι. *Βαρθολομαίος, Αποστολή και όραμα*. Αθήνα: ΕΝ ΠΛΩ, 2018. 354 σ.
5. Βασιλείαδης Π. *The Responsibility of World Religions for Ecology, the World Economic System and the International Law*. URL: https://www.academia.edu/2952054/THE_RESPONSIBILITY_OF_WORLD_RELIGIONS_FOR_ECOLOGY_THE_WORLD_ECONOMIC_SYSTEM_AND_THE_INTERNATIONAL_LAW. (last accessed: 01.03.2023).
6. О. Коллинз Дж. *Фундаментальная теология*. Санкт-Петербург: Святой Крест, 1993. 241с.
7. В.Л. Сметанин. Теоретическая часть эпистолии и конкретно-исторический эформосис поздней Византии. URL: <https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/2327/1/adsv-16-06.pdf> (дата звернення 01.03.2023).
8. Жарікова Ю.В., Хрімлі П.Є. Семантична структура апостольських та патріарших послань : компаративний аналіз. Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць. 2021. Вип. 17. С. 38-43.
9. Лабєцька Ю.Б. Грецьке мовне питання: сучасний стан досліджень. Вчені записки Таврійського національного університету ім. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2020. № 3. Том 2. С. 7-12.
10. Политов А.В. *Онтологический смысл понятия хронотопа в философских идеях А. Ухтомского и М. Бахтина*. Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской академии наук. 2014. Том 14. Вып. 4. С. 50.
11. Πατριарχική Απόδειξις ἐπὶ τῷ Ἁγίῳ Πάσχα 2009. URL: https://serviotikos.blogspot.com/2009/04/2009_18.html?m=0 (дата звернення 01.03.2023)
12. Д. А. Черноглазов. Замечания о византийском эпистолярном этикете XII в.: pluralis modestiae и pluralisreverentiae URL: <https://journals.urfu.ru/index.php/Izvestia2/article/view/1841/1701> С. 101. (дата звернення 01.03.2023)
13. Πατριарχική Απόδειξις ἐπὶ τῷ Ἁγίῳ Πάσχα 2014. URL: <https://www.saint.gr/19/texts.aspx> π 2014 (дата звернення 01.03.2023)
14. Η Πατριарχική Απόδειξη για την εορτή των Χριστουγέννων 2013. URL: <http://www.imr.gr/article/269/patriarxikh-apodeixis-xristoygenna-2013> (дата звернення 01.03.2023)
15. *Новый Завет на греческом языке с подстрочным переводом / под ред. А. А. Алексеева*. Санкт-Петербург: Библийское общество, 2003. 1405 с.
16. Η Πατριарχική Απόδειξη για την εορτή των Χριστουγέννων 2014. URL: <https://www.pemptousia.gr/2014/12/86086/> (дата звернення 01.03.2023)
17. Πατριарχική Απόδειξις ἐπὶ τῷ Ἁγίῳ Πάσχα 2021. URL: <https://www.imkn.gr/anakoinoiseis/item/661-patriarchal-encyclical-pascha-2021> (дата звернення 01.03.2023)
18. Πατριарχική Απόδειξις ἐπὶ τῷ Ἁγίῳ Πάσχα 2020. URL: <https://www.imka.gr/patriarchiki-apodeixis-epi-t-agi-pascha-2020/> (дата звернення 01.03.2023)
19. Πατριарχική Απόδειξις ἐπὶ τῷ Ἁγίῳ Πάσχα 2015. URL: <http://ec-patr.eu/docdisplay.php?lang=gr&id=2108&tla=gr> (дата звернення 01.03.2023).
20. Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου, Μηνύματα και ομιλίες δια το περιβάλλον, εκδ. Φανάριον. URL: <https://www.ertnews.gr/anadromes/oikoumenikos-patriarchis-vartholomaios-30-chronia-apo-tin-eklogi-toy-22-oktovriou-1991/> (дата звернення 01.03.2023).
21. Η Πατριарχική Απόδειξη για την εορτή των Χριστουγέννων 2020. URL: <https://www.imka.gr/i-patriarchiki-apodeixi-gia-tin-eorti-ton-christoygennon-2020/> (дата звернення 01.03.2023).

Анотація

Хрімлі П. Е. Семантика христологічних послань Патріарха Варфоломія в сучасному дискурсі Константинопольського Патріархату. – Стаття.

У статті розглядається семантика христологічних послань Патріарха Варфоломія, яка надає сучасної грецької церковної традиції нового теологічного та філософського виміру. Сучасне христологічне послання Предстоятеля Константинопольської Кафедри – це традиційне відкрите письмове звернення Патріарха до православних християн і до всіх людей за строго визначеними нагодами та у зв'язку з актуальними подіями сьогодення. Патріарші послання ставлять собі за мету збереження традиції, яка може бути втрачена з плином часу, отже важливою функцією христологічних послань Константинопольської Кафедри є збереження церковної традиції в її неушкодженій цілісності. Відповідаючи викликам часу, послання Патріарха Варфоломія, зберігаючи апостольську віру, доповнюють церковну традицію сучасним історичним, політичним і соціальним контентом.

Унікальність христологічних послань Патріарха Варфоломія становить його теологічна та філософська рефлексія, яка надає розширення меж фундаментальних дефініцій, притаманних грецької церковної традиції. Специфічність патріарших послань Константинопольської Кафедри обумовлюється лінгвістичним компонентом – використання мови кафаревуси як різновиду грецького койне, наявністю подвійного компоненту в семантиці послання. Цей подвійний компонент обумовлюється присутністю теологічного елементу та, водночас, і філософської риторики, яка визнається автором послань як етос. Теологічна риторика послань посилює своєю авторитетністю також за рахунок використання автором посилань на інші тексти, які складають зміст грецької церковної традиції. Феномен етосу як другий елемент подвійного компоненту розуміється як філософська рефлексія автора про перебіг часу та виклики сьогодення, які супроводжують спрямованість церкви на есхатологічне спасіння.

Дослідження семантичної структури тексту послань Патріарха Варфоломія може набути свого подальшого розвитку через розкриття взаємозв'язку та встановлення семантичної єдності елементів подвійної структури послань, яка їм притаманна.

Ключові слова: Патріарх Варфоломій, Вселенський Патріархат, дискурс Константинопольської Кафедри, христологічні послання Патріарха Варфоломея, семантика послань.

Summary

Khrimli P. Ye. The semantics of the Christological Epistles of Patriarch Bartholomew in the contemporary discourse of the Patriarchate of Constantinople. – Article.

The article investigates the semantics of the Christological Epistles of Patriarch Bartholomew, which gives the modern Greek church tradition a new theological and philosophical dimension. The contemporary Christological Epistles of the Patriarch of Constantinople is a traditional open written address of the Patriarch to Orthodox Christians and to all people on strictly defined occasions and in connection with current events. Patriarchal Epistles set themselves the goal of preserving a tradition that can be lost over time, therefore, an important function of the Christological messages of the Constantinople See is the preservation of the church tradition in its intact integrity.

Responding to the challenges of the times, the of Patriarch Bartholomew, preserving the apostolic faith, complement the church tradition with modern historical, political and social content. The uniqueness of Patriarch Bartholomew's Christological Epistles is his theological and philosophical reflection, which extends the boundaries of the fundamental definitions inherent in the Greek church tradition.

The specificity of the patriarchal messages of the Constantinople Chair is determined by the linguistic component – the use of the Kafarevusa language as a variety of Greek Koine, the presence of a double component in the semantics of the Epistles.

This double component is determined by the presence of the theological element and, at the same time, philosophical rhetoric, which is recognized by the author of the epistles as ethos.

The theological rhetoric of the epistles strengthens its authority also due to the author's use of references to other texts that make up the content of the Greek church tradition. The phenomenon of ethos as the second element of the double component is understood as the author's philosophical reflection on the passage of time and the challenges of the present, which accompany the church's focus on eschatological salvation.

The study of the semantic structure of the text of the epistles of Patriarch Bartholomew can take its further development by revealing the relationship and establishing the semantic unity of the elements of the dual structure of the epistles inherent in them.

Key words: Patriarch Bartholomew, Ecumenical Patriarchate, discourse of the Constantinople See, Christological Epistles of Patriarch Bartholomew, semantics of the Christological Epistles.